

ROMEO GABRIEL MOLDOVAN*

**BUNURI MOBILE ȘI IMOBILE
ÎN TRANSILVANIA SECOLULUI XVII.
STUDIU DESPRE RELAȚIA DINTRE „LEGI” ȘI INTERESE
ÎN TESTAMENTELE MAGHIARE****

Testamentul „organizează” ultimele gânduri ale omului în raport cu urmașii, „clarifică” problemele personale, dar și „programează” viața moștenitorilor pentru mai multe generații. Profund subiectiv, actul este pentru istoric unul dintre cele mai obiective surse: nimeni nu se joacă cu propria moarte¹. Inițial sursă doar pentru istoria dreptului, testamentul a devenit un important instrument de lucru și pentru istoria socială. Abundența datelor furnizate de testamente a condus la reconstituiri ale arborelui genealogic, la studierea strategiilor de stratificare a societății și de constituire a averilor, la monografiile urbane, la analize privitoare la religie, la căsnicie². Cercetarea amănunțită a acestor acte de ultimă voință a dus spre o aprofundare a istoriei morții, Thanatos devenind un șantier de lucru în întreaga lume. În paginile următoare, vom căuta să-l privim dintr-o perspectivă transilvană.

I. Legi și cutume

Perioada de interes este cea a bine documentatului – mai ales pentru comunitățile și elitele maghiare – secol XVII. Pentru a-l putea înțelege în diversitatea sa, trebuie pornit de la situația de astăzi. În raport cu legislația în vigoare, trebuie percepute interesele și sensibilitățile unor vremuri distincte.

I.1. De la cadrul juridic modern la contextul legal al Transilvaniei de secol XVII

Legislația actuală nu operează o distincție clară între bunurile mobile și bunurile imobile. Autorii noului Cod Civil (NCC) nu au considerat necesară definirea noțiunilor de *mobil* și *imobil*. Astfel, apelăm în continuare la noțiunile din doctrină:

[...] Bunurile imobile sunt acele bunuri care au o așezare fixă și stabilă, cum sunt: pământul, clădirile și în general tot ce este legat de sol; pământul este prin excelență bun

* Doctorand Școala Doctorală *Istorie. Civilizație. Cultură*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

** Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și postdoctorală”, cod contract POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

¹ Ildkó Horn, *Testamentele maghiare din Transilvania premodernă*, în „Caiete de Antropologie Istorică”, Cluj-Napoca, III (2004), 1-2, număr special: *Oamenii și moartea în societatea românească*, p. 107-118, la p. 107.

² T. Nicoară, *Istoricul și moartea: un itinerar*, în „Caiete de Antropologie Istorică”, III (2004), 1-2, p. 11-24, la p. 11.

imobil, el este în realitate singurul bun imobil prin natura sa. Bunurile mobile sunt bunurile care nu au o așezare fixă și stabilă, fiind susceptibile de deplasare dintr-un loc în altul, fie prin ele însele, fie cu concursul unei forțe străine, cum sunt: animalele, lucrurile separate de sol, bunurile incorporale etc.³.

Bunurile mobile pot fi mobile prin natura acestora sau prin anticipație (conform articolelor 539-540 din NCC), fiind eliminată categoria bunurilor mobile prin determinarea legii (reglementată anterior în articolul 474 C. civ. 1864). Deși drepturile patrimoniale nu mai sunt calificate bunuri, ele sunt supuse regulilor referitoare la acestea (aici art. 542 din NCC). Față de celelalte clasificări ale bunurilor, unde voința proprietarului sau a părților actului juridic are un rol important în încadrarea bunului într-o anumită categorie, în cazul distincției mobile-imobile rolul voinței este limitat.

Voința privată nu are influență asupra clasificării mobile-imobile făcute de Codul Civil. Natura mobiliară sau imobiliară a unui bun este definită prin lege și are caracter de ordine publică. Așadar, o persoană nu poate să numească, de exemplu, un aparat de radio drept imobil pentru a-l face susceptibil de ipotecă și nici o clădire drept mobil pentru a face obiectul unui dar manual⁴.

În comparație cu epoca noastră, în Transilvania secolului XVII dreptul succesoral cunoscuse o amplă reglementare, având o structură complexă, atât în normele cutumiare cât și în legislația scrisă, ceea ce a dus – de fapt – la absența unei legislații unitare, aplicabile tuturor categoriilor sociale. „Legislația” se diferențiază în funcție de privilegiile orașelor, breslelor ori ale etniilor. Legea scrisă și cutuma au coexistat, ele întâlnindu-se în decrete, codici, patente ori în alte acte normative⁵. Deși neridicată la nivel de lege și lipsită de prevederi (date) clare privind forma și modalitatea de întocmire a testamentului (el variind – „de fapt și de drept” – după contextul, locul și chipul scrierii lui și al autorului testamentului), *Tripartitul* lui Werbőczy a fost un etalon major pentru redactarea testamentelor transilvane (mai ales în mediul maghiar), altminteri marcate de străduința – firească – a testatorilor ca textele să fie cât mai autentice. Se preciza numele exact a testatorului, figurând, totodată, semnătura și sigilul său. Se insista pe sănătatea mintală și libera voință⁶, precum și pe prezența martorilor⁷ (în cazul martorilor, dreptul canonic era împletit cu cel roman, numărul lor fiind astfel de minimum 2 și de maximum 7; s-au păstrat însă și testamente care nu au respectat „regula”)⁸. De cea mai

³ D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, III-1, București, 1926, p. 142.

⁴ O. Ungureanu, C. Munteanu, *Eseu asupra clasificării bunurilor în dreptul civil*, XV, București, 2010, p. 81.

⁵ R. G. Moldovan, *Aspecte generale cu privire la testamente și succesiunea testamentară în Transilvania secolelor XVI-XVII*, în „Anuarul Școlii Doctorale «Istorie. Civilizație. Cultură»”, Cluj-Napoca, VI (2012), p. 115-123.

⁶ „Eu, Almandi Gáspár Zaway, luând în seamă nesiguranța acestei lumi, bolile mele multe de fiecare zi cu care Dumnezeu m-a vizitat, vreau să dau un testament fiului meu iubit, Almandi Bálint, încă cu mintea și sufletul întreg, chiar dacă sunt bolnav [...] (*Erdély Nemesek és Föemberek Végrendeletei 1600-1660* [Testamente de nobili și conducători transilvăneni. 1600-1660], editor Kinga S. Tüdös, III, Marosvásárhely, 2008, doc. 1).

⁷ „Să fie lăudat numele Sfânt al Domnului și să fie slăvit cel care a purtat cauza noastră, căci sunt plin cu dureri trupești, iar mintea și sufletul meu încă nu au fost luate de Domnul Dumnezeu, așa că fiindcă nu știu rânduiala sfatului Domnului Dumnezeu despre mine, am scris acest mic testament în fața acestor persoane, pe ziua de 9 a lunii Februarie, anul 1602: predicator Rakossy János, Vargiasy Gieörgy Deák” (*Végrendeletei*, doc. 4; Gáspár Wesselényi).

⁸ Ildkó Horn, *op. cit.*, p. 111.

mare importanță era proveniența bunurilor, clasificate în bunuri proprii, dobândite prin donație ori achiziționate în diferite feluri, după aceste categorii stabilindu-se reguli devolutive. Împărțirea pe tipuri de proveniență face ca bunurile succesoriale să nu apară ca un patrimoniu unitar, ca o universalitate juridică, formând un ansamblu inseparabil al drepturilor și datorilor defunctului⁹.

I.2. Cazurile nobililor, orășeni și țărani

În cazul nobililor, bunurile imobile se moșteneau conform prevederilor succesiunii legale. Bunurile primite prin donație se împărțeau conform actului de donație. Bunurile achiziționate în timpul vieții se puteau transmite prin testament. În lipsa acestuia, ele se devoluau¹⁰ tot după regulile succesiunii legale. Se disting trei categorii de moștenitori: descendenți, ascendenți și colaterali¹¹. În caz de legitimare prin act regal, copiii naturali moșteneau la fel cu cei legitimi, dreptul cutumiar acordându-le drept egal de moștenire la bunurile achiziționate. Fetele puteau moșteni în mod egal cu băieții atunci când era vorba despre *praefectio*¹² ori despre bunuri achiziționate în timpul vieții testatorului. Totuși, în cazul bunurilor avitice¹³, acestea le reveneau fetelor partea conform *ius quartalium*.

Prin *Ius quartalium/quarta puellaris* (nume strâns legat de principiul masculinității) se urmărea menținerea bunurilor imobile în familiile nobililor decedați. Fetele excluse astfel de la moștenirea bunurilor respective aveau dreptul la un sfert din valoarea moștenirii, însă numai în bani. Sfertul se cuvenea tuturor fetelor dintr-un anumit grad și nu fiecareia în parte. Oricare dintre fete putea însă pretinde separat partea ei din sfertul comun¹⁴. În lipsa unor descendenți, moșteneau ascendenții, iar în absența lor colateralii, cu excluderea gradelor mai depărtate de către cele mai apropiate.

Succesiunea la moștenirile orășenilor era fie *ab intestat*, fie prin testament. Potrivit succesiunii *ab intestat*, copiii legitimi, de ambele sexe, moșteneau toate bunurile mobile și imobile ale părinților decedați. În cazul predecesului¹⁵ unui copil, descendenții săi moșteneau *in stirpem*, în virtutea dreptului de reprezentare. Altfel decât în cazul nobililor – ai căror copii naturali (legitimați prin act regal) moșteneau la fel ca și cei legitimi –, în cazul orășenilor, copiii naturali o moșteneau doar pe mamă. Cei incestuoși și adulterinii nu puteau moșteni. Primeau numai alimente¹⁶. În lipsa descendenților, moșteneau ascendenții, apoi colateralii. Validitatea testamentului și inatacabilitatea acestuia (de către alte persoane) era dependentă de respectarea câtorva condiții, precum: vârsta minimă pentru redactarea unui testament (14 ani la băieți, 12 la fete, în afara cazurilor când erau excluși datorită unor incapacități), deplinătatea minților (la momentul întocmirii testamentului) ori dispozițiile speciale din statutele orașelor (Statutul orașului Sibiu din 1698 avea o dispoziție specială cu privire la

⁹ *Istoria dreptului românesc*, editor-general Vladimir Hanga, I, București, 1980, p. 529.

¹⁰ Devolua = a transmite, din latinescul *devolo* (cu sensul, în acest caz, de transmitere a bunurilor către urmași).

¹¹ *Ibidem*, p. 530.

¹² Procedeu prin care, în actul juridic, fetele erau considerate băieți pentru a putea moșteni.

¹³ Avitic = caracterul inalienabil al proprietății (imobile) nobile, pe baza unei tradiții tribale maghiare (din latinescu *aviticitas*).

¹⁴ István Werbőczy, *Corpus juris hungarici, seu decretum generale, inclyti regni Hungariae, partiumque eidem annexarum, in tres tomos* (1696), I.89 (vezi și *Istoria dreptului românesc*, p. 530).

¹⁵ Predeces = situația în care un copil moare înaintea părintelui său, având însă la momentul decesului urmași.

¹⁶ *Istoria dreptului românesc*, p. 532.

moștenirea străinilor: ei puteau moșteni bunurile mobile, însă cele imobile nu le puteau moșteni în natură; ele trebuiau să fie vândute unui cetățean al orașului, lor revenindu-le banii încasați)¹⁷.

La țărani liberi, moștenirea nu avea o legislație clară. Varia în funcție de loc și de etnie. La secui exista privilegiul masculinității, neutralizabil prin prefacerea juridică a fetei în fecior. În anumite cazuri, cum nu puteau prelua bunuri imobile, fetele primeau și contravaloarea bunului moștenit.

Dacă s-ar găsi moșteniri libere ale principilor dărăbanților, care s-ar fi stins în linie bărbătească, pe acelea oficialii în nici un chip să nu le lase să fie făcute sau menținute cu drept de față moștenire iobăgească; dar ca moștenirile privind fetele de principii sau de dărăbanți să nu fie nule, o asemenea moștenire să fie evaluată de oameni jurați de bună credință, iar ruda bărbătească cea mai apropiată de sub drapelul acelei fete sau femei să depună prețul după evaluarea adevărată (a bunului) și să fie a lui acea moșie¹⁸.

În cazul sașilor, succesiunea se realiza după regulile similare celor din statutele orașelor de care ei aparțineau. Se cuvinte amintit astfel un exemplu, din zona Râșnovului, oferit de către Nicolae Iorga:

Anume, la 18 august 1679 se înfățișează la Brașov un jude al Râșnovului, pentru ca să arate că, față de numărul mare al românilor care s-au așezat la dâșii de mulți ani, bieții sași cred de nevoie să ia măsuri în privința dreptului de moștenire al acestor conlocuitori neplăcuți asupra pământului ce l-au dobândit, parte prin cumpărătură și schimb șiret, parte l-au moștenit și de la părinții lor. Căci despre aceasta, e de știut de țară și de oraș că această nație barbară e un popor foarte amestecat și în legături de înrudire cu românii din țările vecine, Moldova și Țara Românească, așa că, murind dintre cei dintâi, în lipsa copiilor, prin împărțirea averii imobile, s-ar putea întâmpla foarte ciudate și minunate amestecături în fundul regal¹⁹.

Moștenirea iobagilor rămânea urmașilor legitimi. În absența acestora, ei puteau dispune prin testament. Doar bunurile mobile puteau fi lăsate prin testament. La cele imobile exista următoarea diferențiere: bunurile avitice rămăneau stăpânului moșiei, din bunurile achiziționate iobagul putea testa jumătate, cealaltă jumătate trecea stăpânului²⁰. Văduvei iobagului i s-a recunoscut dreptul la a treia parte a bunurilor mobile. Restul bunurilor mobile, împreună cu totalitatea bunurilor imobile reveneau stăpânului moșiei. Fetele moșteneau numai hainele, dar stăpânul le putea oferi mai mult²¹.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Constituțiile aprobate ale Transilvaniei (1653)*, editor Liviu Marcu, traducători Alexandru Herlea, Romul Pop și Valeriu Șotropa, Cluj-Napoca, 1997, p. 169 (III.76,12,4).

¹⁹ Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, Editura SAECULUM I.O., 2007, p. 91.

²⁰ István Werbőczy, *op. cit.*, II.30.

²¹ *Constituțiile aprobate*, p. 129 („Femeile și fetele care se mărită cu legea lui Dumnezeu și a țării, care nu se mărită furate, ci după obiceiul obștesc adoptat, stăpânii de pământ să nu le împiedice sub pedeapsă de 100 de florini; iar dacă s-ar afla dintre acelea care ar săvârși aceasta în secret sau prin fugă, să fie pedepsite cu aceeași pedeapsă. Cu toate acestea, văduvele iobagului răposat au numai a treia parte a averii lui mobile, două părți sunt ale stăpânului de pământ; stăpânul nu este dator să elibereze pe băiatul de iobag, decât cu cheazășia cu care se arată mulțumit, iar fetelor, fără învoirea stăpânului, nu li se pot da alte bunuri decât hainele lor; iar bunurile imobile sunt întru totul ale stăpânului lor de pământ, exceptându-se de la aceasta locurile privilegiate și obiceiul consfințit prin practică”).

II. Oameni și testamente

„Unitatea în diversitate” a cadrului legal merită verificată prin câteva testamente, grupate pe criterii de familie²². Sunt testamente conținând conflicte și interese care puteau împiedica aplicarea „legii”. Prin detaliile lor, documentele „personale” arată modul de funcționare al mecanismelor unei epoci.

II.1. Testamentele familiilor Haller de Hallerkó și Barkóczi

Testamentul olograf al lui Zsigmond Haller a fost scris în Albeștii Bistriței, pe când avea 22 de ani.

[Acesta] îi roagă pe Haller György și István să se îngrijească ca în fiecare zi de sărbătoare a Fecioarei Maria să se celebreze șapte slujbe religioase și să dea de pomană pentru sufletul lui. În mormântarea să nu fie fastuoasă, ea să aibă loc conform credinței catolice în grădina mănăstirii din Alba Iulia, iar deasupra mormântului să fie ridicată o capelă în care să se officieze slujbe. Nu menționează în amănunt bunurile mobile, deoarece le-a lăsat în totalitate soției sale, Kendi Krisztina, iar după moartea acesteia să fie împărțite între Haller György și István. Aceștia sunt rugați să fie protectorii soției și să vegheze ca trupul ei să fie îngropat la Lona, lângă mama acesteia, Patóczy Kata. Succesiunea averii să fie făcută conform prevederilor contractului încheiat între cei doi soți în fața capitolului de la Cluj, toate bunurile patrimoniale sau dobândite (cetatea Beclean și moșiile acesteia, castelul din Albești, cu moșiile aferente, conacul din Lona) să rămână în stăpânirea viageră a soției, Kendi Krisztina, și a lui Kendi Sándor, iar dacă femeia se va recăsători, proprietățile să intre în posesia rudelor testatorului, cu excepția moșiei de la Lona, cu proprietățile aferente: Răscruți, Dăbâca, Antăș, Băbdiu, Hășmaș, Ceaca, Morău, Livada, Ineu, pe care să o stăpânească până la moarte. Dacă soția lui nu se va recăsători, succesiunea averii după moartea acesteia să se facă în felul următor: Haller István primește proprietățile din Albești, Langodar, Idiciu, Dărlós, Zoltan, cetatea Beclean, cu toată muniția sa ce se va afla acolo, și cu proprietățile: Căianul Mare, Căianul Mic, Figa, Enciu, Liban, Codor, Tărpiu, Jichișul de Jos, Muncelul Mic, Maia. Haller György primește Lona, împreună cu pământurile amintite. Condiția este ca aceste proprietăți să se transmită exclusiv pe linie masculină. Lasă moșiile din Cherechiu, Păingeni, Meșcreac și Săcel lui Haller Péter și urmașilor săi de sex masculin. Dacă nu va putea fi înmormântat acolo unde dorește, atunci veșmintele preoțești, destinate capelei sale funerare, să fie donate capelei Sf. Francisc din Beclean²³.

Mai bogat în detalii în privința bunurilor imobile posedate și lăsate moștenire este testamentul comun al lui Péter III Hallerkói și al soției sale, Ilona Lónyai²⁴. În cazul în care murea fără urmași, Péter lăsa soției casele din Ocna Sibiului și Blăjeș. Dacă rudele doreau să moștenească cele două case, trebuiau să plătească soției 12.000 de florini. În cazul în care din căsătoria lor avea să se nască un băiat, jumătate din averea lăsată soției trebuia să-i revină acestuia.

Ilona Lónyai lasă „toate posesiunile ei de pretutindeni, banii, lucrurile din aur și argint, lucrurile cu mărgelă și pietre, toate animalele, soțului ei”. Aici putem observa din nou apariția principiului masculinității. Femeile puteau testa doar bunurile mobile ori bunurile primite ca dotă în momentul căsătoriei sau cele cumpărate în timpul vieții (și în testamentul comun al lui Péter IV Hallerkói, comite de Târnave, și al soției sale,

²² Pentru corectitudinea redării și deoarece ne găsim în epocă modernă timpurie deja, redăm numele persoanelor amintite în aceste testamente în forma lor maghiară.

²³ Rezumat al testamentului publicat în *Végrendeletei*, doc. 29.

²⁴ *Végrendeletei*, doc. 55.

Erzsébet Péchi, bunurile mobile – aur, argint, bani, animale etc. – apar în posesia soției). Pe de altă parte, dacă Péter și Ilona nu urmau să aibă un moștenitor, iar soțul ei murea, Ilona dispunea ca domeniile din Ungaria să intre în posesia fiicei lor, Erzsébet Kákoni.

Bunurile testate sunt descrise amănunțit și în testamentul văduvei lui István Haller, Annamaria Barkóczi, scris pe 28 iunie 1658, la Beclean. Ea lăsa bunurile sale mobile (bijuterii, covoare, carpete de mătase), dar și cetatea din Beclean, cumpărată din veniturile ei, în valoare de 18.000 de taleri, copiilor ei: János, Boris și Jutka Haller, fratelui ei László Barkóczi, precum și copiilor acestora²⁵. Fratelui ei László îi lăsa harnașamentul și zorzoanele pentru doi cai mai mici. Domnului István Tarkányi îi lăsa o cupă mare cu un cal înaripat. Lui Zsigmond Barkóczi îi lăsa 1.000 de forinți și un harnașament pentru un cal. Lui Katalin Barkóczi lăsa două fuste de culoarea trupului și cele de culoarea părului. Hainele primite de către Annamaria la cununia cu primul ei soț, care fusese sărac, îi reveneau lui Zsigmond Barkóczi. Veniturile posesiunilor cumpărate din Gellyenes și Rapi (ambele în Ungaria) erau împărțite în mod egal între Gyurica Barkóczi și copiii fratelui ei. Posesiunea din Beclean, împreună cu castelul, îi revenea lui István și Zsigmond Barkóczi, cu condiția ca terenurile și clădirile vechi lăsate slujitorilor ei (pentru care preciza nominal valoarea lor) să nu fie afectate (Boris Balas, György Csekei, István Nemet, Pál Nagy și György Hallosi primiseră în valoare de 100 de forinți fiecare, iar Mihály Szabados în valoare de 200 de forinți). În continuare, testamentul Annamariei Barkóczi descria – în cele mai mici detalii – bunurile mobile pe care le testa.

Din punct de vedere juridic, testamentul Annamariei Barkóczi respecta legislația, ea testând bunurile mobile aflate în posesia ei și bunurile imobile cumpărate în timpul vieții (posesiunile din Gellyenes și Rapi). Sub raport istoric, se remarcă amănuntele despre istoria cetății Beclean, despre proprietarii acesteia, precum și datele privind componența și relațiile familiilor Haller și Barkóczi.

II.2. Testamentele Krisztinei Bethlen

Primul testament a fost redactat în Păuca, pe 25 august 1648. Al doilea a fost scris în casa fiilor ei din Bunești, pe 11 mai 1652. Iar al treilea a fost întocmit tot în Bunești, pe 16 mai 1656, din dorința Krisztinei Bethlen de a evita noi certuri între copiii ei, apărute după moartea tatălui lor.

În primul testament, băieții ei primeau câte 150 de florini (Zsigmond și Bagi), respectiv 200 de florini (István), fata Kató, primind deja două rochii scumpe. În urmărirea avea să fie plătită din banii împrumutați de soț, biserica, în care urma să se țină slujba, trebuind să primească 25 de florini. Alte bunuri mobile (obiecte de argint, covoare, veșminte) erau lăsate membrilor familiei. Veniturile moșiei din Păuca trebuiau împărțite între cei trei băieți. Toate moșiile din comitatul Turda trebuiau date copiilor, deoarece acestea fuseseră recuperate din banii ei proprii. Pe de altă parte, Kató nu avea parte egală la moștenire, deoarece creșterea și căsătoria ei necesitaseră multă cheltuială.

În al doilea testament, Zsigmond și István moșteneau caii. Zsigmond primește o treime, iar István două treimi din venitul anual al moșiei. Mezina Margit Horváth mai beneficia de încă două iepe, pe lângă cele primite deja. Cei trei frați, Zsigmond, István și Bagi, trebuiau să împartă în mod egal animalele domestice, iar fetele (Kató și Margit) recolta de grâu și vinul (mai tânăra Margit primea numai o treime din grâu, restul revenindu-i lui Kató, dar două treimi din vinul de Reghin).

²⁵ *Ibidem*, doc. 68.

În al treilea testament, toate animalele (vacii, oi, boi, cai) se împărțeau între Zsigmond (două treimi) și fete, Kató și Margit (o treime împreună), aceeași proporție aplicându-se și în cazul banilor și a obiectelor de argint (numai lanțurile de argint trebuiau date ultimei biserici). Deoarece Kató primise un cerceț, mama lăsa cercețul primit ca zestre lui Margit. În schimb, deși Kató îi provocase multe supărări, îi fusese și de ajutor, locuind mai aproape de Krisztina decât Margit. Kató primea jumătate din moșia de la Păuca și rochia de nuntă, dar dacă ea se certa (din nou) cu Zsigmond, toate aveau să-i rămână fiului. Am putea spune că neschimbată, în raport cu precedentele testamente, a rămas – practic – doar respectarea legislației, bazată pe principiul masculinității și *quarta puellaris*.

„Legile”, sfârșitul și începutul

Împărțirea bunurilor mobile se realiza cu o mare precizie. Se căuta realizarea unor părți egale pentru copiii de ambele sexe. Dacă unul primea – spre exemplu – mai multe obiecte de aur, se încerca completarea moștenirii celui alt prin obiecte din argint sau prin diverse sume de bani. Pe lângă datele privind structura familiei și disputele din sânul ei, testamentele oferă informații despre situația materială a testatorului, despre valorile și bunurile lui. Testamentele sunt totodată și printre puținele surse care oferă amănunte despre raporturile de proprietate ale femeilor. Imobile multe sau deosebit de valoroase erau înșirate și se explica modul în care ele intraseră în posesia testatorului. Prin acest procedeu, testatorul nu justifică dreptul la proprietățile respective, ci dreptul și legalitatea actului de moștenire. În general, bunurile mobile sunt mult mai bine descrise în testamentele feminine. Uneori valoarea acestora era stabilită de testator, însă în cele mai multe cazuri era precizată numai cantitatea. Însumat, bunurile mobile și imobile din aceste acte de ultimă voință erau un bilanț din punct de vedere material și, totodată, un nou început pentru beneficiari.

MOVABLE AND IMMOVABLE PROPERTY
IN SEVENTEENTH CENTURY TRANSILVANIA.
A STUDY ON THE RELATION BETWEEN “LAWS” AND
INTERESTS IN HUNGARIAN TESTAMENTS
(Summary)

Keywords: death, will, movable and immovable assets, property, law, inheritance.

In his will, the man facing death communicates to his offsprings his last thoughts, he clarifies and solves his spiritual problems and gives some last teachings. Through these last words he gets to “schedule” the lives of heirs for generations. Although is marked by a particular subjectivity, paradoxically for historic it is one of the most objective document, because nobody plays with his own death. Compared to other classifications of assets, where the will of the owner or parties of the legal act have an important role in framing the asset in a certain category, in the case of movable-immovable distinction the role of the will is limited. In the eighteenth century a very great importance had the source of the assets. Classification of the assets was: own, acquired by donation or purchased in various ways, thus establishing devolutive rules by these categories. Due to this division by types of source, succession assets do not appear as an unified heritage, as a legal universality forming an inseparable combination of rights and debts of the deceased. Wills, in addition to information on family structure or on conflicts within it, gives us information about the distribution of assets that provide information about the financial status of the testator, of valuables that were in use. It is also among the few sources that provide us with details about the property relations of women.